

PAULER ÁKOS.

(1876—1933)

tiszta és időtlen igazság
— forma — zárt és
egyre nyílt
új formák felé
Babits, Egy filozófus halálára.

A magyar filozófia Európaszerte ismert vezére és büszkesége, kiváló szellemek fényes tehetségének és nemes tradícióinak örököse volt. Kevés család dicsekedhetett néhány generáción át annyi kiváló tehetséggel, mint ez az immár kihalt tudósdinasztia. Ez szinte predesztinálta az elhunyt nagy magyar bölcselőt is arra, hogy életét egyedül a tudománynak szentelje.

Tanári működését az akkori budai Paedagogiumban, a most Szegeden működő Tanárképző Főiskolán kezdte, hol már fiatal tanár korában kitűnt nagy tudásával és vonzó egyéniségével. Majd rövid ideig a pozsonyi jogakadémián működve a kolozsvári Ferencz József tudományegyetemre került a másik nagy magyar bölcselő, Böhm Károly örökébe. Előadásaival itt is egészen szokatlan érdeklődést keltett a filozófiai tudományok iránt. Nemcsak a bölcsészek, de a jogászok is feltűnő számban hallgatták szuggesztív erejű tanítását. A háborús évek alatt került Medveczky Frigyes helyére, a budapesti tudományegyetem filozófiai tanszékére, ahol csakhamar a magyar filozófia vezérének tisztelték benne. Neve tudományos munkái útján külföldön is mindjobban ismertté vált.

Most azután, aránylag korán elragadta őt a halál. A Mindenható kifürkészhetetlen akarata nem engedte meg, hogy valóra váltsa mindazt, amit fényes szellemétől még várt a magyar tudomány, de talán megkímélte őt attól, hogy az elaggott erők tehetetlenségével nézze majd azt a világfolyamatot, amelyben neki már nem jut tevékeny szerep.

A tudományos munka egész életét betöltő, nagy, szent élethivatás volt. A tudományt igazi szentélynek tekintette, ahol csak tiszta, imádságos lélekkel szabad forgolódnunk és ahonnan száműznünk kell minden profán dolgot, minden profán érdeket.

Életének külső formái szinte szerzetesi egyszerűségekre emlékeztettek. Szerény, polgári puritánsággal berendezett, kétszobás lakása nem is sejtette lakójának a legelőkelőbb körökben is kedvelt és nagyrabecsült egyéniségét. A hatalmat, kitüntetést sohasem kereste, közéleti szereplésre sohasem vágyott. A nagy görög bölcsék elmélkedő, kontemplatív életét követte, ezt tartotta ő is a legszebb, legboldogabb, legemberibb tevékenységnek, mely bennünket Istenhez hasonlóakká tesz. És ezzel megmutatta cél és eszmények nélküli, lélektelen sürgés-forgásra hajló korunknak, hogy igenis vannak mindennel felérő értékei az elmélkedő életnek.

Arisztokrata lelkületű, izig-vérig úr volt. Ez az előkelő, finomlelkű modor jellemezte mindenkiel, tanítványaival szemben is, kikre nemcsak bámulatos tudásával, hanem egész életének nemes emberi vonásaival is páratlan hatást gyakorolt. Róla elmondhatjuk azt, amivel nem minden bölcselőt tüntethetünk ki, hogy tanításának nemes elveihez a legszebb illusztrációt saját életével nyújtotta.

Mindezek felett pedig ki kell emelnünk szinte évről-évre jobban elmélyedő, meggyőződéses, következetes vallásosságát. Az örök, változatlan igazság keresése és a végtelen Abszolutum iránt való rajongása értelmét mind mélyebbre vezették a keresztény hit-igazságok világában, érzelmét mind közelebb Istenhez, amint ezt utolsó munkáiban szinte hitvalló szavakkal fejezi ki.

Bölcseleti munkáit nagy alaposág, világos tömörség és példás lelkiismeretesség jellemzik. Minden tudományos megállapításból valóban lelkiismereti kérdést csinál, mindenütt érezzük nála, hogy egy-egy rövid tétele is évek, néha évtizedek gondos elmélyedésének gyümölcse. Kerülte a szemfényvesztő látszateredményeket, a hangzatos szólásokat. Nagy szerénységgel legeredetibb gondolattermékeit is már rég felismert igazságokként igyekezett feltüntetni. Bámulatos filozófiatörténeti és irodalmi tájékozottsággal iparkodott mind szorosabbra fűzni a kapcsolatokat saját bölcselete és a régi nagy bölcseleti irányok között.

Különösen a görög bölcselettel, Platon és Aristoteles gondolatvilágával érzett nagy szellemi rokonságot. Az antik filozófiában való elmélyedést tartotta a jövő filozófiai fejlődés legfőbb biztosítékának. Ugyancsak nagy megértést és tiszteletet mutatott a görög bölcseletből fakadó középkori bölcselet iránt is. Az újkor szellemi vezérei közül a logikában főleg Bolzano-t és Husserl-t, a metafizikában Leibniz-et, az etikában pedig Kant-ot tekintette mestereinek.

Pauler érdeme nemcsak az, hogy a magyar filozófiát valóban európai színvonalra emelte. Hiszen lehet, hogy bölcseletében a további vizsgálódások itt-ott sebezhető pontokra is fognak találni. De örökké csorbíthatlan érdeme lesz, hogy bemutatta a bölcselet nagy lélekformáló hatását és megtanított bennünket az igazi filozofálásra, valamint általában a tudományos munka legmagasabb etikájára.

(Szeged.)

Somogyi József.